

BIBLIOTECA ITALIANA

Colecție coordonată
de

SMARANDA
BRATU ELIAN

NUCCIO
ORDINE

ALBERTO SAVINIO

OAMENI,
SPUNETI-VĂ POVESTEA!

Traducere din italiană,
prefață, cronologie și note
de Miruna Bulumete

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Regăsiți în acest volum viețile următorilor oameni: Michel Nostradamus, Eleftherios Venizelos, Felice Cavallotti, Paracelsus, Arnold Böcklin, Jules Verne, Vincenzo Gemito, Collodi, Antonio Stradivari, Guillaume Apollinaire, Giuseppe Verdi, Lorenzo Mabili, Cayetano Buenvenida el torero și Isadora Duncan. Treisprezece bărbați și o femeie, scufundați, unii mai mult, alții mai puțin, în gelatina istoriei. Sunt personaje pe care le-am tratat ca pe librete de operă, strădania noastră fiind mai presus de toate de a-i pune pe muzică. Așa au luat naștere, după caz, fie opere, fie operete.

FELICE CAVALLOTTI

Fleșele Domului, albite de Aurora deja înveșmântată în mantia Italiei, se ridicau ca niște mănunchiuri de sparanghel pe cerul orașului Milano. La intrarea pe Corsia dei Servi, în jurul unui mic foc, milanezii mai matinali poposeau pentru a-și sorbi în grabă *el caffè del geneucc*, care se bea în picioare, sprijinind între o gură și alta ceșcuța pe un genunchi. Așa-numiții *spazitt* își târau măturoida pe caldarâm, în timp ce așa-zii *lattée* mergeau din ușă-n ușă cu laptele. Dintr-odată, la etajul al doilea al unei case modeste din piața San Giovanni in Conca, a răsunat cu ecou primul țipăt al celui care mai apoi urma să scoată atâtea altele.

Era 6 decembrie 1842.

Când i-au arătat nou-născutul, care părea la culoare și aspect un caltaboș, Francesco Baffo Cavallotti a înțeles că era în siguranță onoarea familiei lui, care se trăgea din strămoși iluștri din Veneto, înscriși în Cartea de Aur a Serenissimei, proprietari de gondole și de case în Arzanà de' Veneziani. Odată săvârșită recunoașterea, Baffo Cavallotti și-a jurat să-l învețe pe micuț germana, fiindcă Baffo, fiu al unui căpitan al lui Napoleon și elev al lui Silvio Pellico, licean la colegiul militar San Luca, cadet în regimentul austriac Bellegarde, funcționar la Fisc și cunoscător al severelor discipline filologice, era foarte versat în limba și literatura germană. În patul matrimonial, golită ca cimpoiul care a terminat de cântat, Vittoria Gaudi, măritată Baffo Cavallotti, simțea în chip nedeslușit că travaliul său nocturn adusese pe lume un poet. Ca niște frunzulițe uscate, buzele ei surâdeau fulgilor albi care cădeau ca o perdea dincolo de fereastră.

Clio i-a făcut o primire specială viitorului bard. Pe când era încă de-o șchioapă, ca să-i înflăcăreze imaginația micuțului predestinat, Milano s-a răsculat împotriva dominatorilor străini și în cele cinci zile memorabile i-a alungat pe „țintași“ dincolo de Porta Vittoria. Când Cavallotti își amintea acest episod, ochii săi umezi, de visător, revedea „o femeie blondă, înaltă, splendidă, aristocrată, care pregătea panglici și cocarde, îi încuraja pe combatanți, le prindea cocardele de hainele lor burgheze“¹.

Muza îl ochise deja pe tinerel. La zece ani, Felice declamă versuri de Berchet și Mameli, iar „conformiștilor“, obișnuiți ai casei Baffo Cavallotti, încep să le tremure genunchii de frică. La doisprezece ani, Felice umple băncile școlii cu imnuri patriotice. La șaisprezece, pe când era elev la liceul de la Porta Nuova, organizează un protest împotriva profesorilor, care, în onoarea vizitei la Milano a împăratului Franz Joseph al Austriei, zidiseră o placă comemorativă la capătul scării. Între timp de la „Guerin Meschino“ învață să-i apere pe cei slabi și asupriți. La șaptesprezece ani publică un opuscul cu scrieri politice și, dat fiind că în inima lui de poet înflorise dragostea, se duce la Ghevio unde,

*încinsă într-un vâl de nori,
o regăsește pe
zeița blondă-n strai de zori.*

Dar iată-ne în 1859. Cavallotti vrea să ia în mână pușca, doar că angajații de la serviciul de înrolare în armata piemonteză îi răspund: *trop cit**.

Cine nu-și amintește furtuna din 9 iunie 1860, dintre Liguria și Cagliari? Nava *George Washington*, pe care flutura steagul Statelor Unite, dansa pe mare cu toată încărcătura sa de tineri, unii cu ochii înflăcărați de visuri eroice, alții cu ochi de pește mort și cu obraji palizi din cauza răului de mare. Dacă apărea

1. Cuvintele în italice îi aparțin lui Cavallotti.

* În piemonteză, „ești prea mic (de vârstă)“ (n.tr.).

vreun fum la orizont, și cei înflăcărați, și cei care-și vărsau mațele o luau de-a dura, precum butoaiele, în cală; apoi, îndată ce pericolul trecea, urcau din nou pe punte și făceau cerc în jurul unuia care, cu părul vâlvoi și cu gesturi de marinar semnalizând cu steaguri, perora în mijlocul furtunii despre libertate și democrație, despre om și drepturile lui.

Odată depășit Capul Spartivento, furtuna se domoli și stelele scânteiară din nou pe marea liniștită. Omul nostru adormi cu cerul pe post de acoperiș și gura fremătându-i de cuvinte încă nerostite. Iar când, a doua zi, soarele străluci pe mare și nori de fum alb anunțară apropierea unui vulcan, oratorul se deșteptă nu doar simplu tribun, ci bard, și cântă:

*Te salut de pe Etna – pământ glorios,
Jugul ți l-ai sfărâmat – sabia ți-ai scos!
Frați suntem – ai marelui Garibaldi,
El ne-a chemat – vocea-i război a tunat!*

La întoarcerea din Sicilia, Cavallotti se oprește la Napoli, retrăgându-se la Castel dell'Ovo, într-o vilă splendidă care își deschide terasele și grădinile pline de trandafiri înspre mare. Cântă mandolinele în jurul mulatrului gras, cu buze precum cârnații și păr lănos, care, de pe maldărul de covoare orientale unde zace, îi întinde o mână ca o budincă.

— Cavallotti?

— Maestre!

— Eu îi iubesc pe tinerii poeți. Ai vrea să scrii în ziarul meu?

Ochii tânărului bard scânteiază în penumbră.

Alexandre Dumas era *fou* după Garibaldi. Îi urmasă pe cei *O mie*, navigând de-alungul coastelor Siciliei, Calabriei și Campaniei pe un mic iaht, a cărui comandă era încredințată acelei femei băiețoase îmbrăcate în amiral, pe care Cesare Abba o numește în memoriile sale „sperioasă“. Așa a început Cavallotti să scrie articole înflăcărâte în *Indipendente*, ziarul prin care autorul celor *Trei muschetari*, entuziast și dezlânat, credea că sprijină cauza lui Garibaldi.

Articolele scrise pentru *Indipendente* nu sunt decât o parte din activitatea vulcanicului tânăr. De altfel, Garibaldi, îngrijorat de temperatura la care ajunsese entuziasmul lui Dumas, îl roagă s-o lase mai moale. La Milano, în timp ce prind contur satirele ce vor apărea în *Gazzettino Rosa*, Cavallotti scrie și pentru revista *Fuggilozio*.

Între timp se nasc în inima lui antimonarhistă primele cânturi civice, iar asociația victimelor îl proclamă „poet anti-regalist“.

Ines Galbusera, care locuia la un mezanin de pe strada San Pietro all'Orto, a fost trezită în acea dimineață de un zgomot de fiare ciocnite venit dinspre stradă. Temându-se că s-au întors austriecii, se uită pe fereastră: la ușița de la *Gazzettino Rosa* vede un tânăr cu mustăcioară de adolescent, care cu săbiuța în mână, înflăcărat și încrâncenat se duelează cu ofițerii din regimentul „Husarii din Piacenza“. În timp ce de la balcoane și ferestre, ca la un minunat turnir, lumea împrăștie flori și săruturi, lupta inegală, iscată de pana tânărului Cavallotti în coloanele revistei *Gazzettino Rosa*, pornește a colinda pe străzile, prin piețele, prin curțile și grădinile din Milano, până când, sfârșindu-se colindarea, inepuizabilul spadasin e luat pe sus de gardieni și dus direct la Închisoarea criminalilor.

Nu s-a acordat suficientă atenție efectelor contradictorii ale unuia și aceluiași fapt: bersalierii, care în septembrie 1870 intrau în Roma prin Porta Pia, îl eliberau la Milano pe Cavallotti din închisoare.

Eliberat prin amnistie, Cavallotti se reîntoarce în cămăruța lui de poet. Numai ce închide ușa, că aceasta se și redeschide și în încăpere intră o femeie foarte frumoasă în halat și papuci: Muza. Nu aceea cu care Cavallotti era obișnuit să cocheteze, ci o alta. Cavallotti va fi din nou poet, dar într-un fel diferit. Apucă pana și, dintr-o suflare, se naște opera *Cerșetorii*. De abia scrie cuvântul *finis* pe manuscris, că se și aud bătăi în ușă. De data aceasta nu e Muza, fiindcă Muzele intră fără să bată. „Intrați, vă rog!“

Sunt doi prieteni, unul din ei se numește Cameroni, „Pesimistul“ de la *Gazzettino Rosa*. Pesimistul face un pas înainte și exclamă: „Domnule deputat!“ și îl îmbrățișează pe noul parlamentar. Cavallotti a fost ales de democrații și de republicanii din Corteleona. Italie a prinților și a sutanelor negre, păzea! A sosit cel care îi va duce pe copiii tăi spre reforma electorală și spre libera cugetare.

O gravă problemă de conștiință umbrea bucuria tânărului republican în timpul mutării sale triumfale de la Milano la Roma. Cum va depune jurământul el, care nu crede în Dumnezeu? Absorbit de această dilemă, Cavallotti, încetul cu încetul, se lasă podidit de somn.

La Roma, la gară, Cavallotti e așteptat de treizeci de secole de istorie. Salută și ia o trăsură până la redacția ziarului *La Capitale*. Noaptea pe care o petrecuse pe calea ferată s-a dovedit a fi un sfetnic bun pentru acest „pur“.

În scrisoarea adresată ziarului, Cavallotti declară că jurământul e „un simplu bilet de intrare în Adunarea Reprezentanților Poporului“. Norii se adună, se dezlanțuie furtuna. A doua zi, președintelui Camerei, care îl invită să depună jurământul, Cavallotti îi adresează fraza memorabilă: „Jur, dar înainte cer să iau cuvântul.“ Aplauze în Extrema Stângă, unde se îngrămădesc bărbile sălbatice și mustățile rebele; „huo! huo!“ la dreapta și în centru unde stau grupate bărbile boierești. Lui Cavallotti nu i se dă cuvântul. Se înțețesc și aplauzele, și hui-duielile. „Conștiințe neliniștite“, le strigă Cavallotti bărbilor boierești, „respectați conștiințele liniștite“. Fraza, ca săpată în marmură, rămâne suspendată în mijlocul aulei, ca un monument aerian.

În ziua aceea, în cafenelele din piața Colonna, ardoarea disputelor îi lăsa fără vlagă până și pe cei mai duri.

Cavallotti e la pământ. Și ce face un poet când e la pământ? Scrie o operă teatrală în endecasilabi și apoi se culcă cu burta

în sus, așteptând să-i vină iar inspirația. Așa a făcut și Cavallotti, și iată de ce în 1879, sub regimul Cairoli-Depretis, a scris *Soața lui Menekles*, o comedie a cărei acțiune se desfășoară în Grecia și care este precedată de un studiu cu privire la „pedepsele pentru adulter la Atena“.

Tot sub acest regim, din motivele deja menționate, i s-a oferit lui Cavallotti Catedra de literatură greacă la Universitatea din Palermo. O ocazie de neratat. Și totuși Cavallotti refuză. Era un elenist formidabil. Mulți însă practică limbile clasice doar în intimitate.

Încă o umbră. Cavallotti „pică“ la noile alegeri. Ce contează? Alegerile suplimentare din '83 vor fi un triumf pentru acest campion al liberei cugetări. În șase colegii este votat candidatul republicii. Piacenza îi dă șase mii de voturi: toți locuitorii, până la ultimul, sunt cu el. Ce va crede Depretis? Cavallotti își înmoaie pana în cerneala ironiei și îi telegrafiază dușmanului: „Sincere condoleanțe pentru marile eforturi depuse și pentru rezultatul slab. Reluăm la Roma discuțiile depuse sârmana libertate.“ Cât sarcasm!

La Milano, primăvara aduce uimitoare apariții neașteptate. În acea dimineață ea îi deschide larg fereastra poetului de optsprezece ani și i se răspândește pe birou. O foaie virgină așteaptă atingerea penei. Aceasta freamătă între degetele lui Felice Cavallotti. Într-o stare de inspirație febrilă, poetul e pe cale să creeze motto-ul unei noi ere. Ceafa îi e acoperită de bubulițe. Cu ochiul unui saint-bernard guturăit, Victor Hugo îl privește pe furiș de pe perete. „Jos cu voința conducătorilor, trăiască aspirațiile libere ale popoarelor.“ Ideile mișună ca miriapozii prin mintea lui Cavallotti. Foaia de hârtie își pierde virginitatea: „Libertate! Unitate! Fraternitate!“ Bardul se uită în jurul lui, o bănuială îl străbate ca o pală de vânt: unde a auzit aceste cuvinte? Victor Hugo agățat de perete ori nu știe, ori nu vrea să vorbească. Ce contează? Mai târziu Cavallotti va scrie *Mar-seillaisa Italienilor*.

Programul lui, „Liberă și Unită“, se născuse: era organul noii vieți a popoarelor, în timp ce, anticipând viitorul și realitatea, un cor de mii și mii de voci răsuna tot mai departe prin orașul răsculat :

*Biciuie! biciuie! Tu mândră pană
Necredința măreților prinți,
A iezuiților neagră sutană,
A robilor lașitate și ale regilor trufașe minți!*

Programul „Liberă și Unită“, perfect în toate privințele, a avut un singur defect: nu a văzut niciodată lumina tiparului.

Curând după aceea, Cavallotti ne-a învățat cum se poate scrie de unul singur un ziar întreg. Ziarul cu un singur autor este *Scacciapensieri*: un săptămânal pitoresc de șaisprezece pagini mari, pe două coloane, ilustrat cu elegante xilogravuri și care oferea ca premiu romanul *Provocarea de la Barletta* de Massimo d’Azeglio. Gravurile elegante erau împrumutate din ziarele franțuzești. Felice Cavallotti e director, și tot el e și redactor, sub numele de Falco Attevicelli și uneori Homunculus. Un portret al lui Leopold I al Belgiei îi oferă lui Falco Attevicelli ocazia de a inaugura rubrica „Biografii“. Pentru rubrica „Romane și nuvele“ scrie *Femeia și pipa*. O stampă cu Grădina Zoologică de la Viena îi dă prilejul de a iniția rubrica „Viaje pitorești“, iar la „Cunoștințe utile“ prezintă pantelegraful lui Caselli și controlorul automat al angajaților. Salvatore Farina, care curând îl va ajuta ca să-i facă pe plac lui Attevicelli, semnează Aristofane Larva.

Cine ascultă astăzi *Mefistofele*, cu greu înțelege de ce această operă nu s-a impus imediat. Însă pe vremea aceea arta era o luptă. În privința „muzicii viitorului“, sentimentele cele mai pure se topeau ca înghețata și prietenii deveneau dușmani. Pentru a-i reconcilia pe Cavallotti și Rovani a fost nevoie de două dintre cele mai vestite semnături de la *Gazzettino Rosa*: Anormalul și Avocatul Trombon. Teatrul la Scala strălucea în toată splendoarea. Boito stătea drept, în picioare pe podium,

și orchestra, jos, trăgea la rame. „O mie de tineri ca ăștia“, a răcnit Cavallotti dintr-o lojă, „și Risorgimentul artistic e asigurat!“ De cum și-a încheiat vorba, opera a fost decretată un fiasco de fluierăturile publicului.

18 martie 1876 a fost o zi urâtă. O veste dezastruoasă l-a îngenuncheat pe atletul opoziției: revoluția parlamentară a adus la guvernare stânga. Ce va face acum Cavallotti, când are pâinea și cuțitul în mână? Șocul e mare, dar el nu se pierde cu firea. Chiar în zilele acelea sosiseră la Milano urmașii lui Leon VII de Lusignan, fost rege al Ciprului, urmaș al împărilor Bizanțului, fost suveran mediatizat al Rusiei. Ce face Cavallotti, acest republican care la fiecare masă mănâncă câte un prinț cu fulgi cu tot? Lansează o subscripție publică „Pentru fiii unui rege“ și îi satură pe nefericiții care mureau de inaniție în saloanele din Spitalul Maggiore.

Leon; leii îi plac lui Cavallotti. Pentru prietenul lui de la Perugia, Monsignor Rotelli, Leon XIII scrisese o elegie în pentametri și hexametri. Ce face Cavallotti, acest liber-cugetător care la fiecare masă mănâncă câte un preot fript? Transpune în italiană, în endecasilabi ritmați, elegia latină a Sanctității Sale și se bucură de felicitările eminențelor iezuite. Admirabile contradicții ale unui suflet de poet!

Ricciotto Canudo, moștenitorul spiritual al lui Cavallotti, a fost întrebat într-o zi dacă pe lângă romancier era și poet: *Surtout poète!* a răspuns Canudo.

Și Cavallotti era *surtout poète*, gata oricând să pună pe ritmuri săltărețe orice subiect. Cavallotti făcea parte din acea categorie de oameni care sunt pâinea lui Dumnezeu, oameni înflăcărați care miros a vin, care sunt sufletul petrecerilor, zei *ex machina* ai chefurilor între prieteni, Orfei ai ieșirilor la iarbă verde, mereu cu rime pe buzele umede. În timp ce toți ceilalți cotrobăie prin coșuri, scoțând sălămioare și desfăcând sticle, ei, în cămașă, cu subțoriile asudate, cu lanțul de la ceas atârându-le pe burtă, cu brelocul amuletă cu cifra treisprezece, cu manșetele detașabile, cu mânecile suflecate, prinse cu elastic

roșu și părul de pe brațe la vedere, cordiali și vorbăreți, îi ciu-pesc de obraz pe copii, le șoptesc, cu mâna la gură, povestioare deochiate bărbaiților, le toarnă vorbe dulci doamnelor, scui-pă, se gargarisc și îmbrășișează cu aripioarele lor de pinguini întreaga umanitate.

Acesta este Cavallotti cel monden. Pentru Cavallotti bardul, arta este apostolat.

Nu e poezia

De penumbre și de stropi umilă negustorie:

E-o austeră, nobilă filozofie,

E credința credințelor, e preoție.

Și asta o știu prea bine nefericiții care acum treizeci de ani trebuiau să memoreze poeziile sforăitoare ale lui Felice Cavallotti.

Iar acum, o, tu, care erai pe vremea aceea elev la gimnaziu, închide ochii și privește defilând creațiile poetului tău:

Sic vos non vobis, în straie ușoare, dar plină de filozofie, *Sărmanul Piero*, o dramă psihologico-socială care abordează căsătoria ca drept sau ca datorie, comedia *Nicareta sau Serbarea Talisiană*, care emană un parfum clasic, *Trandafirii albi*, care prezintă acel gen de fete care pe de-o parte visează la un ideal, iar pe de altă parte caută să se mărite.

Când Cavallotti a fost ales deputat, neîncrezându-se în calitățile oratorice ale noului ales, dreapta s-a consolat zicându-și că, iată, Camera va avea încă un „deputat mut“, asemeni multor altora. Când colo... Despre elocință, Cavallotti, precum Demetrios din Phaleron, zicea că „ea este în adunări ceea ce sabia e în luptă“.

Pentru Cavallotti, clopoțelul președintelui era un dușman implacabil. Când dușmanul zornăia:

din adâncul inimii

Un „nu știu ce“ se-nalță dureros

Iar mâna dă să facă un gest duios

De parcă cetera s-atingă ar vrea.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	
de Miruna Bulumete	5
<i>Cronologie</i>	23
Felice Cavallotti	31
Arnold Böcklin	48
Cretanul cel isteț	63
Două momente venizeliene	73
Ce-a de-a doua viață a lui Gemito	83
Guillaume Apollinaire	105
Antonio Stradivari	112
Jules Verne	126
Lorenzo Mabili	141
Verdi, bărbatul stejar	155
Viața și moartea lui Cayetano Bienvenida	163
Collodi	170
Nostradamus	186
Isadora Duncan	228
Prima iubire a lui Bombast	296